

Motion till riksdagen 2017/18:3607

av **Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V)**

Jämlik familjerätt

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Könsneutral lagstiftning	3
5	Avskaffa omotiverade rättsliga skillnader mellan gifta och ogifta föräldrar	4
6	Inför en föräldraskapspresumtion	4
7	Inför en föräldraskapsbekräftelse	5
8	Möjlighet att välja donator	5
9	Möjlighet för spermadonator att bekräfta föräldraskapet	6
10	Stoppa landstingens diskriminering av lesbiska par	7
11	Behandling med donerat ägg och donerad sperma samtidigt	7
12	Möjlighet till insemination på barnmorskemottagningar	8
13	Adoption	8

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att rutinerna för fastställande av faderskap förenklas när föräldrarna till ett barn är ogifta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att en föräldraskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att begreppet faderskapspresumtion ändras till föräldraskapspresumtion i samtliga lagtexter där det förekommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att partnern till den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta föräldraskapet till barnet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att begreppet faderskapsbekräftelse ändras till föräldraskapsbekräftelse i samtliga lagtexter där det förekommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram nationella riktlinjer för assisterad befruktning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram förslag till lagändring som ger kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på barnmorskemottagningar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skatteverket bör ges tydliga direktiv om att folkbokföringsregistret ska anpassas efter det juridiska könet och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur sådana krav kan formuleras och om en ändring i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling är nödvändig och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge ett uppdrag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) om att vidta åtgärder för att på olika sätt stärka förutsättningarna för att internationella adoptioner till samkönade par ska kunna genomföras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Den familjerättsliga lagstiftningen är i dag föråldrad och könsstereotyp och saknar ett tydligt barnperspektiv. För Vänsterpartiet är det självklart att alla människors kärlek ska respekteras. Ingen ska diskrimineras p.g.a. sin sexuella läggning eller könsidentitet utan alla ska ges samma förutsättningar att bilda och vara en familj. Dessvärre har vi en lång väg kvar att vandra innan vi nått fram till detta mål.

Vi lever i ett samhälle där hbtq-personer fortfarande osynliggörs, ifrågasätts och tvingas till utanförskap. För att sexuell läggning och könsidentitet ska vara ovidkommande krävs en lagstiftning som inte diskriminerar och särskiljer.

4 Könsneutral lagstiftning

Dagens familjerättsliga lagstiftning utgår i mångt och mycket från heteronormativa föreställningar om hur en familj ser ut och innehåller många bestämmelser och antaganden kopplade till kön och sexualitet. Dessutom är många bestämmelser specifikt kopplade till modern (som alltid förutsätts vara en kvinna) och moderskapet respektive fadern (som alltid förutsätts vara en man) och faderskapet. Sedan samkönade par fått rätt att ingå äktenskap, adoptera och inseminera har dock vissa tillägg gjorts i de befintliga bestämmelserna. Efter att kravet på tvångssterilisering vid ändring av juridiskt kön togs bort har nya problem med lagstiftningen uppstått. Mot bakgrund av den rättsliga och samhällsliga utvecklingen framstår det som omotiverat att upprätthålla och behålla den nuvarande heteronormativa och könsstereotypa lagstiftning som dessutom blir allt svårare att tillämpa på ett rättssäkert och bra sätt.

Vänsterpartiet anser att det saknas skäl att dela upp föräldraskapet och göra åtskillnad mellan moderskap och faderskap. För oavsett vilken sexuell läggning och vilket juridiskt eller biologiskt kön den person som föder barnet har så är den personen barnets förälder. Samma sak gäller för den eller de personer som i övrigt är att anse som barnets förälder/föräldrar. Det bör därför göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Avskaffa omotiverade rättsliga skillnader mellan gifta och ogifta föräldrar

Enligt nuvarande lagstiftning måste en ogift man skriftligen bekräfta faderskapet till sitt barn. Bekräftelsen ska bevitnas av två personer och skriftligen godkännas av modern samt socialnämnden (1 kap. 4 § FB). Om modern är gift med en man vid barnets födelse anses däremot den mannen automatiskt som barnets far enligt den s.k. faderskapspresumtionen (1 kap. 1 § FB). Om ett barn inte omfattas av faderskapspresumtionen är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB).

Om föräldrarna är sammanboende och har varit det under tiden för befruktningen brukar socialsekreteraren på ett ganska smidigt sätt godta de uppgifter som föräldrarna lämnar, men fortfarande måste föräldrarna svara på frågor om de haft sexuell umgänge under konceptionstiden, dvs. den tid då barnet kan vara avlat. Modern måste även svara på frågan om hon haft sexuell umgänge med någon annan man under denna tid. Protokoll ska föras över det som kommer fram under utredningen. Om utredningen med tillräcklig säkerhet visar att en viss man är far till barnet ska han ges möjlighet att erkänna faderskapet. Om föräldrarna inte är sammanboende blir utredningen mera omfattande, för att så långt som möjligt säkerställa vem som är rätt far till barnet. Det kan då också bli aktuellt med blodundersökning.

Vänsterpartiet anser att de otidsenliga rutinerna för fastställande av faderskap när föräldrarna är ogifta måste förenklas och moderniseras. Det finns ingen anledning att upprätthålla dagens byråkratiska procedur som för övrigt upplevs som kränkande av många nyblivna föräldrar. Förenklade rutiner kommer enligt vår mening inte att innebära ökad risk för att det inte är den biologiska fadern som tar på sig faderskapet.

Vi vill också erinra om att den nuvarande ordningen med en faderskapspresumtion då modern är gift inte alltid torde leda till att det verkligen är den biologiska fadern som presumeras vara far till barnet. Dessutom kan faderskapet fastställas under betryggande former på ett betydligt enklare sätt än vad som nu är fallet. Vi anser att föräldrarna redan på sjukhuset eller i samband med de första kontakterna med Försäkringskassan gemensamt ska kunna underteckna en försäkran om föräldraskap. Ett annat alternativ kan vara att föräldrarna gemensamt anmäler faderskapet till folkbokföringsregistret. Socialnämnden bör utreda faderskap endast i fall där det finns oklarheter.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att rutinerna för fastställande av faderskap förenklas när föräldrarna till ett barn är ogifta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Inför en föräldraskapspresumtion

Ett barn som föds av gifta heterosexuella föräldrar faller under den s.k. faderskapspresumtionen. Mannen i äktenskapet anses alltså automatiskt vara far till barnet oavsett om han verkligen är den biologiska fadern eller inte. Som lagstiftningen är utformad i dag är det möjligt att ett barn som tillkommit i ett lesbiskt förhållande i praktiken bara får en rättslig vårdnadshavare. Om ett barn tillkommit genom privat insemination i hemmet eller efter assisterad befruktning utomlands saknar nämligen den befruktade kvinnans partner möjlighet att bekräfta föräldraskapet.

Vi anser att en föräldraskapspresumtion alltid ska gälla i de fall där paret, oberoende av om det är ett heterosexuellt eller lesbiskt par, är gifta eller registrerade partners – detta oavsett hur barnet har tillkommit. Föräldraskapspresumtionen ska kunna hävas om donatorn vill ta på sig det rättsliga faderskapet under förutsättning att den biologiska modern och hennes maka eller partner godkänner hans faderskapsbekräftelse. Samma regler ska gälla för det rättsliga föräldraskapet oavsett om föräldrarna lever i en heterosexuell eller en lesbisk relation.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att en föräldraskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör tillse att begreppet faderskapspresumtion ändras till föräldraskapspresumtion i samtliga lagtexter där det förekommer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Inför en föräldraskapsbekräftelse

En ogift heterosexuell man måste bekräfta faderskapet till barnet för att han ska anses som den rättsliga fadern. Vi anser att föräldraskap i en lesbisk relation bör kunna bekräftas på samma sätt som faderskap oavsett om modern befruktats vid allmänt sjukhus eller genom privat försorg. Det finns inga sakliga skäl till att de regler som gäller för heterosexuella föräldrar inte ska kunna gälla för lesbiska föräldrar.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att partnern till den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta föräldraskapet till barnet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör tillse att begreppet faderskapsbekräftelse ändras till föräldraskapsbekräftelse i samtliga lagtexter där det förekommer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Möjlighet att välja donator

I dag saknas en generell möjlighet för par att själva välja vilken person de vill ha som donator. Enligt bestämmelser i lagen om genetisk integritet m.m. är det läkaren som väljer en lämplig donator. I huvudsak ska läkarens val styras av att den tänkta givaren inte är olämplig av medicinska skäl. I lagen uppställs dock inga hinder för att läkaren väljer någon som paret själv har valt och som är villig att medverka, men i verkligheten varierar det från fall till fall om ett pars önskan om en särskild donator tillmötesgås eller inte. Detta beror bl.a. på att det i förarbetena till lagen framhållits att släkt- och vänskapsförhållanden mellan paret och givaren inte är okomplicerat och att det kan finnas en risk för att enskilda utsätts för påtryckningar att donera sina könsceller. Vidare har det även framhållits att det ur barnets perspektiv är viktigt att föräldrarna och givaren kan hantera förhållandet att barnet har en genetisk förälder i exempelvis släkt- eller bekantskapskretsen. Om ett par önskar använda könsceller från en känd donator,

måste läkaren därför bl.a. undersöka de inblandade personernas motiv till det och deras möjligheter att framöver klara sina inbördes relationer på ett bra sätt. Uttalandena i förarbetena har inneburit att man inom hälso- och sjukvården verkar för att ett par inte använder könsceller från en känd donator.

Vänsterpartiet anser att det ska införas en laglig rätt att välja en känd donator, oavsett om det gäller ägg- eller spermadonation, och oavsett om det rör sig om ett par eller en ensamstående kvinna – detta oberoende av vilken sexuell läggning paret eller den ensamstående kvinnan har. På samma sätt som gäller i dag är det viktigt att den tilltänkta donatorn är lämplig av medicinska skäl. Vi förespråkar inte att det ska vara möjligt att välja bland okända donatorer, för att exempelvis öka möjligheten att barnet får vissa egenskaper eller dylikt. Vi är heller inte omedvetna om den risk som finns att enskilda kan utsättas för påtryckningar att ställa upp och donera sina könsceller till en närstående. All donation måste givetvis ske på frivillig basis och sjukvården bör i möjligaste utsträckning säkerställa att det också förhåller sig så.

Det förekommer redan i dag att ensamstående kvinnor, i stället för att besöka en klinik utomlands, med hjälp av en vän eller en helt okänd person inseminerar sig själva i hemmet. Vi anser att det är bättre om all insemination sker inom sjukvården under medicinskt kontrollerade former och där professionell hjälp finns att tillgå. Att tydligt möjliggöra insemination från känd donator på allmänt sjukhus eller barnmorskemottagning, innebär både att rättigheter och skyldigheter blir tydligt reglerade och att det är en trygghet för alla inblandade parter.

Regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Möjlighet för spermadonator att bekräfta föräldraskapet

För många homosexuella män är donation av sperma den enda möjligheten som finns att bli biologisk förälder till ett barn. I dag kan en donator bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom privat insemination på samma sätt som en man som haft samlag med barnets mor. Vi anser att det även ska finnas en möjlighet att bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Denna möjlighet kommer enbart att bli aktuell i de fall där paret själva eller den enskilda kvinnan själv valt ut en donator som de är överens om ska vara barnets rättsliga far. För den donator som läkaren väljer ut åt paret kommer situationen att vara oförändrad. Möjligheten för en man att bekräfta faderskapet till det barn som tillkommit genom befruktning vid allmänt sjukhus bereder väg för att fler inseminationer kan genomföras under medicinskt kontrollerade former.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Stoppa landstingens diskriminering av lesbiska par

Det förekommer fortfarande att lesbiska par som ansöker om assisterad befruktning behandlas annorlunda än heterosexuella par. Det är inte acceptabelt. Vissa landsting har helt olika regler beroende på parens sexuella läggning. Detta är ren diskriminering och vittnar om den okunskap om hbtq-personer som fortfarande finns bland politiska beslutsfattare och inom sjukvården.

Lesbiska par som försöker få barn genom assisterad befruktning vill ibland dela behandlingsförsöken emellan sig, men i dag ser även dessa rutiner helt olika ut hos olika landsting. Vi anser att lesbiska par alltid ska ha möjlighet att dela på antalet försök samt att lesbiska par ska slippa att bli diskriminerade och godtyckligt behandlade inom sjukvården. Regeringen bör därför ta fram nationella riktlinjer för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Behandling med donerat ägg och donerad sperma samtidigt

I dag är det endast kvinnor som lever i en relation med en man som har möjlighet att ta emot donerade ägg. Dagens lagstiftning stadgar nämligen att det vid assisterad befruktning alltid ska finnas en genetisk koppling mellan barnet och minst en av föräldrarna, vilket innebär att åtminstone en av personerna i paret måste ha könsceller som kan användas vid befruktningen. Samtidigt är användning av donerade ägg och donerade spermier inte tillåten. En konsekvens av detta är att det inte är tillåtet för den ena kvinnan i ett samkönat par att donera sina ägg för användning vid behandling av den andra kvinnan i paret, trots att barnet då skulle få en genetisk koppling till en av sina föräldrar. I förarbetena har förbudet mot samtidig användning av donerade spermier och donerade ägg motiverats med bl.a. att en annan ordning kan ses som en alltför långtgående strävan att med tekniska insatser kompensera livets ofullkomlighet (prop. 2001/02:89 s. 52).

Lesbiska par som lider av ofrivillig barnlöshet saknar möjlighet att få behandling. Vi anser att lesbiska kvinnor som är infertila självklart ska ha samma rättigheter och möjligheter som heterosexuella kvinnor. Lagen bör därför inte ställa krav på att den kvinna som vill ta emot ett donerat ägg är gift eller sambo med en man. På Island är det i vissa fall tillåtet att vid befruktning utanför kroppen använda både donerade ägg och donerade spermier. Så är exempelvis fallet om båda parterna eller den ensamstående kvinnan har en nedsatt fertilitet.

En möjlighet att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt skulle även ge heterosexuella par där båda parter är infertila en möjlighet att skaffa barn. Vidare skulle den kvinna-till-man transsexuella man som vill donera ägg till sin kvinnliga partner kunna bli biologisk förälder.

År 2016 kom utredningen Olika vägar till föräldraskap (SOU 2016:11) som föreslog en lagändring om att det ska bli möjligt att behandlas med både donerade ägg och donerad sperma.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till lagändring som ger kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Möjlighet till insemination på barnmorskemottagningar

Enligt nuvarande regler får en donatorinsemination inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus. Samma krav gäller för en befruktning utanför kroppen i sådana fall där paret kan använda sina egna könsceller vid behandlingen. Om en befruktning utanför kroppen ska genomföras med donerade ägg eller spermier, får befruktning och införande av ägg bara utföras vid universitetssjukhus. Universitetssjukhusen är i dag sju till antalet och är belägna i Stockholm, Uppsala, Göteborg, Linköping, Malmö, Umeå och Örebro.

Sedan lesbiska par 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har sjukhusens köer ökat. Vi anser därför att det finns all anledning att tillåta insemination även på t.ex. barnmorskemottagningar. I Danmark och Finland är det redan i dag möjligt för barnmorskor att utföra insemination. Ett heterosexuellt par som söker assisterad befruktning har oftast själva försökt bli med barn genom samlag under en längre tid. En del lesbiska par kan ha försökt bli gravida genom privat insemination i hemmet men en del har inte försökt på egen hand utan i stället valt att söka behandling direkt. För de lesbiska par och ensamstående kvinnor där kvinnan som ska bära barnet inte har problem med infertilitet vore det betydligt enklare att söka sig till en barnmorskemottagning för att där få hjälp med inseminationen i stället för att behöva ställa sig i kö vid något av universitetssjukhusen.

I de fall där kvinnan är infertil krävs självfallet en mer ingående medicinsk utredning än vad en barnmorskemottagning kan erbjuda. Om barnmorskemottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer minskar belastningen på de ovan nämnda sjukhusen och de par som söker behandling behöver inte vänta på sin tur i årtal. Vänsterpartiets förslag innebär även en effektivare hantering av inseminationer när det gäller både kostnader och köer.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på barnmorskemottagningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13 Adoption

I fjorton år har det varit lagligt för samkönade par att adoptera barn i Sverige, ändå skedde den första internationella adoptionen till ett samkönat par i år. Det innebär i praktiken att det är väldigt svårt för samkönade par att adoptera trots att de har laglig rätt till det.

I dag finns det flera länder som tillåter adoption till samkönade par, bl.a. Sydafrika och Colombia. I andra europeiska länder har man också lyckats hitta lösningar där samkönade par kunnat genomföra internationella adoptioner. Grundproblemet i Sverige är att de adoptionsorganisationer som förmedlar adoptioner valt att bara verka i länder

som inte tillåter adoption till samkönade par eller att samarbeta med enskilda organisationer som inte förmedlar barn till samkönade par.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) är den myndighet som har övergripande ansvar för adoptioner från andra länder. MFoF beslutar om auktorisation av de ideella organisationer som arbetar med internationell adoptionsförmedling, samt utövar tillsyn och fördelar statsbidrag till dessa.

I Sverige finns det tre adoptionsorganisationer som är godkända av MFoF och som har hand om alla utländska adoptioner till landet. Samtliga organisationer tar emot skattepengar för att finansiera sin verksamhet samt är skyldiga att följa de krav som MFoF uppställer.

För att öka möjligheten för samkönade par att adoptera bör det därför uppställas krav på adoptionsbyråerna att samarbeta med organisationer som accepterar samkönade par som adoptivföräldrar. Regeringen bör därför utreda hur sådana krav kan formuleras och om en ändring av lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling är nödvändig. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även ge ett uppdrag till MFoF om att vidta åtgärder för att på olika sätt stärka förutsättningarna för att internationella adoptioner till samkönade par ska kunna genomföras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Maj Karlsson (V)

Linda Snecker (V)

Rossana Dinamarca (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)